

Asia Kuvasitaatti

Hakija A

Annettu 26.2.1992

Tiivistelmä *Tiehallituksen tieteelliseen julkaisuun oli tekstiin liittyen otettu kaksi A:n piirrosta. Tieteelliseen esitykseen sai ilman tekijän suostumusta tekijänoikeuslain 14 §:n 2 momentin perusteella ottaa tekstiin liittyviä kuvia julkistetuista taideteoksista. Tekijän nimi oli mainittava kuvien yhteydessä.*

SELOSTUS ASIASTA

Tiehallitus on 23.1.1992 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kahden piirroskuvan käyttämisestä toisessa julkaisussa ilman tekijän suostumusta.

Lausuntopyynnön mukaan tiehallituksen julkaisuun Valtatieverkon 2010 kehittämissuunnitelma, Vaikutusselvitys 5, Luonnonympäristö (S Oy) sivulle 7 on otettu kaksi piirroskuvaa teoksesta X-Y ym. (toim.) "R" (L Oy, 1984). Kuvat on otettu hankkimatta piirrosten tekijän piirtäjä A:n suostumusta. Sen sijaan kuvien alla olevassa tekstissä on numerolla /14/ viitattu julkaisun lopussa olevaan lähteeseen. Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu mainittu julkaisu, jossa lähdeluettelossa on mainittu "/14/ X-Y ym. (toim.) 1984 "R". L Oy."

Lausuntopyynnössä todetaan, että "TIE 2010" on vuoteen 2010 ulottuva tienpidon pitkän tähtäyksen suunnitelma. Siinä kerrotaan tienpidon yhteiskunnalliset ja toiminnalliset tavoitteet sekä laadulliset tavoitteet tieluokittain. Vaikutusselvityksiä on viisi: 1 Liikennemuotojen työnjako, 2 Elinkeinoelämä ja kansantalous, 3 Polttoaineenkulutus ja pakokaasupäästöt, 4 Melu ja 5 Luonnonympäristö.

Vaikutusselvitys 5 on tehty tiehallituksen toimeksiannosta S Oy:ssä. Selvitystä on tiehallituksessa valvonut DI M. Selvityksessä, jonka painosmäärä on 1500 kappaletta, käsitellään valtatieverkon rakentamisen tai parantamisen sekä tien käytön vaikutuksia elottomaan ja elolliseen luontoon. Selvitys sisältää myös arvioita teiden käytön terveydellisistä vaikutuksista ihmisiin sekä yhteenvedon maisemaan kohdistuvista vaikutuksista. Vaikutusselvityksestä on pyydetty lausuntoja useilta valtakunnallisilta

viranomaisilta, laitoksilta ja yhdistyksiltä ja vaikutus selvitys on lisäksi annettu tiedoksi useille alueellisille ja toimialakohtaisille tahoille.

Tiehallitus pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko tällaisessa tapauksessa tekstiin liittyvän kahden kuvan ottaminen edellä mainitusta kirjasta ollut sallittua lähteeseen viitaten ja ilman piirrosten tekijän suostumusta sekä korvauksetta. Mikäli piirrosten tekijä on oikeutettu korvaukseen, tiehallitus pyytää lausuntoa myös kuvien käytön korvauksen suuruudesta.

A:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut A:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

A toteaa vastineessaan, että tiehallitus on käyttänyt ilman lupaa kahta hänen piirrostansa (harjumasmalo ja kangasvuokko) Valtatieverkon 2010 kehittämissuunnitelma -julkaisussaan.

A viittaa tekijänoikeuslain 14 §:ään ja katsoo, että hänen piirroksiaan on lainattu hyvän tavan vastaisesti. Kuvien käyttöön ei ole pyydetty hänen lupaansa ja lainauksissa ei ole mainittu piirrosten tekijää, kuten hän on käyttöluvan myöntämisen yhteydessä aina vaatinut.

A katsoo, että asiassa on menetelty tekijänoikeuslain vastaisesti sekä aiheutettu hänelle haittaa kuvien käyttämisestä ilman piirrosten tekijän mainintaa. Tielaitoksen käyttämästä kuvien lähdeviittauksesta (X-Y ym. (toim.) 1984 "R", L Oy) tielaitoksen julkaisussa ei käy ilmi, että piirrookset ovat hänen piirtämiänsä.

Lopuksi A vielä viittaa tekijänoikeuslain 14 §:ään ja katsoo, että hänellä on oikeus kohtuulliseen korvaukseen piirrosten luvattomasta käytöstä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen tuotteita, kuten piirustuksia. Suojan edellytyksenä on, että tuote ylittää niin sanottuun teostasoon eli sen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Esillä olevat piirustukset ovat itsenäisiä ja omaperäisiä, joten ne saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli luonnolliselle henkilölle.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Teos saatetaan yleisön saataviin esimerkiksi tarjoamalla sen kappaleita myytäväksi. Tekijä voi siirtää 2 §:n mukaiset oikeudet toiselle, myös juridiselle henkilölle.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saataviin. Pykälässä kielletään myös teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi sitovasti luopua 3 §:n mukaisista oikeuksistaan vain tietyissä rajoitetuissa tapauksissa.

Tekijän taloudellisten oikeuksien rajoituksista säädetään tekijänoikeuslain 2 luvussa. Rajoitukset kohdistuvat julkistettuihin ja julkaistuihin teoksiin. Tekijänoikeuksia julkaistuihin teoksiin on rajoitettu enemmän kuin tekijänoikeuksia julkistettuihin teoksiin. Tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Julkistumiseen riittää yhdenkin teoskappaleen saattaminen yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeutta rajoittavien säännösten nojalla on joissakin tapauksissa sallittua käyttää teosta ilman tekijän suostumusta ja korvausta maksamatta. Joissakin tapauksessa käyttöön ei tarvita tekijän suostumusta, mutta käytöstä on maksettava korvaus. Esillä olevassa tapauksessa on arvioitava, onko A:n piirrosten käyttö ollut sallittua ilman tekijän suostumusta tekijänoikeuslain 14 §:n perusteella. Pykälässä säädetään lainaus- eli siterausoikeudesta. Sen 2 momentti koskee niin sanottua kuvasitaattia. Säännöksen mukaan arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen saa ottaa tekstiin liittyen kuvia julkistetuista taideteoksista. Milloin kansantajuis-tieteelliseen esitykseen on otettu kuvia saman tekijän kahdesta tai useammasta taideteoksesta, hänellä on oikeus korvaukseen.

Vaikutusselvitys 5:ssä on tutkittu valtateiden rakentamisen ja parantamisen vaikutuksia maaperään ja pohjaveteen, kasvillisuuteen ja elämistöön sekä maisemaan. Myös liikenteen vaikutuksia on tutkittu. Julkaisussa on seuraavat selvitykset: liikenteen aiheuttamat päästöt ja niiden vaikutukset, valtatieverkon kehittämisestä aiheutuvien päästöjen vaikutukset ilmakehään, luontoon ja terveyteen, kunnossapidosta aiheutuvat vaikutukset ja onnettomuuksien vaikutukset. Esitys on systemaattinen, siihen sisältyy erilaisia taulukoita, karttoja, pylväsdiagrammoja ja muita selittäviä graafisia kuvia. Julkaisussa on 21 sivua ja lähdeluettelossa on mainittu 55

käytettyä lähdettä. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kysymyksessä on tieteellinen esitys.

Tieteelliseen esitykseen saadaan ottaa ainoastaan tekstiin liittyviä kuvia julkistetuista taideteoksista. Taideteosten, joihin myös kuvataiteen tuotteet kuuluvat, tulee siten valaista tekstiä ja liittyä siihen olennaisesti. Jos kuvat ovat teoksessa pääasiana, niiden käyttöön tulee saada tekijän suostumus. Vaikutusselvitys 5:ssä on käytetty A:n piirroksia harjumasmalosta ja kangasvuokosta luvussa 1 "Valtateiden rakentamisen tai parantamisen vaikutukset" kohdassa 1.2 "Vaikutukset kasvillisuuteen ja eläimistöön." Piirrosten kuvatekstissä todetaan, että tien rakentamisen ja parantamisen aiheuttamasta maa-aineiston otosta kärsii harjualueiden herkkä luonto. Harjujen uhanalaista lajistoa ovat harvinaiset harjumasmalo ja kangasvuokko. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että piirrokset liittyvät tekstiin ja niiden käyttö on siten sallittua ilman tekijän suostumusta ja maksamatta käytöstä korvausta tekijälle.

Tekijänoikeuslain 26 §:ssä säädetään, että lain 2 luvun säännöksillä ei rajoiteta tekijälle 3 §:n mukaan kuuluvaa oikeutta. Pykälän mukaan lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun teos toisinnetaan julkisesti 2 luvussa olevan säännöksen perusteella. Näin ollen käytettäessä kuvasitaattia on lähde ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti. Hyvä tapa edellyttää, että tekijän nimi mainitaan, kun kuvasitaattia käytetään tieteellisessä julkaisussa. Vaikutusselvitys 5:ssä lähde on mainittu puutteellisesti, kun lähteenä on mainittu ainoastaan kirjan nimi, julkaisija ja toimittaja, vaikka "R":n alkulehdellä on mainittu, että kuvat on piirtänyt A. "R":n toimittajilla on tekijänoikeus vain toimittamaansa kokonaisuuteen. Alkuperäisteosten tekijöillä säilyy tekijänoikeudet omiin teoksiinsa. Lain 3 §:n mukaiset moraaliset oikeudet eivät muutoinkaan pääsääntöisesti ole luovutettavissa toiselle.

Tekijänoikeuslain 57 §:ssä säädetään korvausvelvollisuudesta silloin, kun teosta on käytetty vastoin tekijänoikeuslakia. Vastaavanlainen korvausvelvollisuus on sillä, joka muutoin kuin teosta käyttämällä syyllistyy lain 56 tai 56 a §:n mukaan rangaistavaan tekoon. Lain 56 a §:ssä säädetään tekijänoikeusrikkomuksesta, joka on asianomistajarikos. Tekijän nimen mainitsematta jättäminen voi täyttää tekijänoikeusrikkomuksen tunnusmerkistön, jos teko on tehty tahallaan tai törkeästä varomattomuudesta. Tekijällä on tällöin oikeus korvaukseen kaikesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Korvaus kattaa sekä suoran ja epäsuoran että aineellisen ja aineettoman vahingon. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu näyttökysymysten ratkaiseminen, eikä se voi ottaa kantaa yksittäisen korvauksen suuruuteen.

Yhteenveto

Tiehallituksen julkaisuun "Valtatieverkon 2010 kehittämissuunnitelma, Vaikutusselvitys 5" on tekstiin liittyen otettu kaksi A:n piirrosta, jotka

ovat tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja taideteoksia. Koska tiehallituksen julkaisu on tieteellinen esitys, johon saadaan tekijänoikeuslain 14 §:n 2 momentin mukaan ottaa tekstiin liittyen kuvia julkistetuista taideteoksista, ei käyttöön ole tarvittu tekijän lupaa, eikä käytöstä tarvitse maksaa tekijälle korvausta.

Tekijänoikeuslain mukaan tekijän nimi on mainittava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita. Tekijän nimi on mainittava myös silloin, kun teosta käytetään jonkin tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen perusteella. Hyvä tapa edellyttää, että tieteellisessä esityksessä käytettävien taideteosten tekijöiden nimet mainitaan. Nyt esillä olevassa tapauksessa kahden piirroksen tekijän nimeä ei ole mainittu. Nimen mainitsematta jättäminen voi joissakin tapauksissa täyttää tekijänoikeusrikkomuksen tunnusmerkistön. Rikkomukseen syyllistynyt on tällöin velvollinen korvaamaan tekijälle korvauksen kaikesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. (jaosto)